

FORMATIV VA SUMMATIV BAHOLASHNI QO‘LLASH.

No‘monjonova Sitoraxon Alijon qizi
Qo‘qon davlat universiteti 3-kurs talabasi
Zokirov Vohidjon Zohidjon o‘g‘li
Qo‘qonDU San‘atshunoslik kafedrasida o‘qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ta‘lim jarayonida formativ va summativ baholashni qo‘llashning nazariy hamda amaliy asoslari yoritilgan. Formativ baholash o‘quvchilarning bilim olish jarayonini muntazam nazorat qilish va rivojlantirishga xizmat qilsa, summativ baholash ta‘lim yakunida o‘quvchilarning erishgan natijalarini aniqlashga qaratiladi. Maqolada ushbu baholash turlarining afzalliklari, metodlari va ta‘lim samaradorligini oshirishdagi o‘rni tahlil qilingan. Shuningdek, xalqaro baholash tizimlari, jumladan PISA, TIMSS va PIRLS dasturlarining mazmuni hamda ularning ta‘lim sifatini baholashdagi ahamiyati haqida ma‘lumot berilgan.

Kalit so‘zlar: formativ baholash, summativ baholash, xalqaro baholash tizimi, PISA, TIMSS, PIRLS, pedagogik texnologiya, ta‘lim sifati, kompetensiyaviy yondashuv, baholash metodlari.

Bugungi kunda ta‘lim tizimida o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarini baholash muhim ahamiyat kasb etmoqda. Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda baholash nafaqat nazorat vositasi, balki ta‘lim jarayonini takomillashtirish omili sifatida ham qaraladi. Ayniqsa, formativ va summativ baholash metodlari ta‘lim sifatini oshirishda keng qo‘llanilmoqda.

Formativ baholash o‘quvchilarni o‘qitish jarayonida ularning rivojlanishini kuzatishga xizmat qilsa, summativ baholash ma‘lum bir bosqich yakunida erishilgan natijalarni aniqlaydi. Shu bilan birga, xalqaro baholash tizimlari orqali turli mamlakatlar ta‘lim sifati qiyosiy tahlil qilinmoqda. Bu esa milliy ta‘lim tizimlarini takomillashtirishga yordam beradi.

Formativ baholash — bu o‘quv jarayonida o‘quvchilarning bilim darajasini muntazam kuzatib borish va ularga o‘z vaqtida tavsiyalar berishga qaratilgan baholash turidir. Ushbu baholash o‘quvchining o‘zlashtirish darajasini yaxshilashga xizmat qiladi.

Formativ baholashning asosiy maqsadlari:

1. o‘quvchilarning bilimdagi bo‘shliqlarini aniqlash;
2. ta‘lim jarayonini takomillashtirish;
3. o‘quvchilarning mustaqil ishlashini rivojlantirish;
4. o‘quvchilarga tezkor fikr-mulohaza berish.

Formativ baholash metodlari:

- A. savol-javob;

- B. kuzatish;
- C. kichik testlar;
- D. amaliy topshiriqlar;
- E. loyiha ishlari;
- F. o'z-o'zini baholash;
- G. guruhli baholash.

Formativ baholashning afzalligi shundaki, u o'quvchilarning xatolarini o'z vaqtida aniqlash va ularni bartaraf etishga yordam beradi. Summativ baholash — bu o'quv jarayonining ma'lum bosqichi yoki yakunida o'quvchilarning erishgan natijalarini aniqlashga qaratilgan baholash turidir.

Summativ baholashning asosiy vazifalari:

- o'quvchilarning umumiy bilim darajasini aniqlash;
- ta'lim standartlariga moslikni baholash;
- o'quv natijalarini rasmiy qayd etish.

Summativ baholash shakllari:

- yakuniy testlar;
- nazorat ishlari;
- imtihonlar;
- kurs ishlari;
- loyiha himoyalari.

Summativ baholash natijalari o'quvchilarning umumiy tayyorgarlik darajasini ko'rsatadi va keyingi bosqichga o'tish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Formativ va summativ baholashning o'zaro farqi

Mezoni	Formativ baholash	Summativ baholash
Maqsadi	O'quvchini rivojlantirish	Yakuniy natijani aniqlash
O'tkazilish vaqti	Dars jarayonida	Mavzu yoki kurs yakunida
Asosiy vazifasi	Teskari aloqa berish	Natijani baholash
Baholash shakli	Kuzatish, savol-javob	Test, imtihon
Natijasi	Tavsiyalar beriladi	Ball yoki baho qo'yiladi

Mazkur ikki baholash turi bir-birini to'ldiradi va ta'lim samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Bugungi kunda dunyo ta'lim tizimida xalqaro baholash dasturlari muhim o'rin tutadi. Ushbu tizimlar turli mamlakatlarda ta'lim sifatini baholash va taqqoslash imkonini beradi.

PISA (Programme for International Student Assessment) — 15 yoshli o'quvchilarning funksional savodxonligini baholovchi xalqaro dastur hisoblanadi. Ushbu tadqiqot:

- ✓ matematika;
- ✓ o'qish savodxonligi;
- ✓ tabiiy fanlar bo'yicha bilimlarni baholaydi.

PISA dasturining asosiy maqsadi o'quvchilarning bilimlarini amaliy hayotda qo'llash qobiliyatini aniqlashdir.

TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) — matematika va tabiiy fanlar bo'yicha xalqaro baholash dasturi hisoblanadi.

TIMSS quyidagilarni aniqlaydi:

- ✓ o'quvchilarning fanlar bo'yicha bilim darajasi;
- ✓ o'qitish metodlarining samaradorligi;
- ✓ ta'lim sifati ko'rsatkichlari.

PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) — boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini baholash dasturidir.

Mazkur dastur:

- ✓ matnni tushunish;
- ✓ tahlil qilish;
- ✓ fikr bildirish ko'nikmalarini baholaydi.

Formativ va summativ baholash hamda xalqaro baholash tizimlari ta'lim sifatini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Ularning afzalliklari:

- ✓ ta'lim sifatini nazorat qilish;
- ✓ o'quvchilarning kompetensiyalarini rivojlantirish;
- ✓ xalqaro standartlarga moslashish;
- ✓ pedagogik metodlarni takomillashtirish.

Xalqaro baholash natijalari orqali mamlakatlar o'z ta'lim tizimlarini rivojlantirish strategiyalarini ishlab chiqadi.

Ta'lim jarayonida ayrim muammolar ham uchraydi:

- ✓ baholash mezonlarining aniq emasligi;
- ✓ subyektiv baholash;
- ✓ o'qituvchilarning metodik tayyorgarligi yetarli emasligi;
- ✓ xalqaro baholash talablariga moslashishdagi qiyinchiliklar.

Mazkur muammolarni hal qilish uchun pedagoglarning malakasini oshirish va zamonaviy baholash texnologiyalarini keng joriy etish zarur. Formativ va summativ baholash ta'lim jarayonining muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Formativ baholash o'quvchilarning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash, summativ baholash yakuniy natijalarni aniqlashga xizmat qiladi. Xalqaro baholash tizimlari esa ta'lim sifatini jahon standartlari asosida tahlil qilish imkonini beradi. Shu sababli zamonaviy ta'lim tizimida ushbu baholash metodlarini samarali qo'llash va xalqaro tajribalarni o'rganish muhim pedagogik vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov U. Zamonaviy baholash texnologiyalari. – Toshkent: Fan, 2022.
2. To'xtayev B. Pedagogik texnologiyalar va baholash metodlari. – Toshkent: Tafakkur, 2021.
3. Yo'ldoshev N. Pedagogik diagnostika va baholash. – Toshkent, 2022.
4. Nilufarkhan, Q., & Dildorakhan, A. (2022). Theoretical foundations of the history of applied arts of Uzbekistan. In E Conference Zone (Vol. 1, pp. 12-13).
5. Qosimova, N. (2022). Goals and objectives of creative thinking in the course of the lesson. Educational and Pedagogical Sciences, 14(7), 2167-2170.

6. Solijon o'g'li, Q. B. Carpentry Schools-Applied Art Foundation Of Development. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(11), 945-949.
7. Sharifjon o'g'li, H. S. (2026, April). UMUMTA'LIM MAKTABLARINING 5-SINF TASVIRIY SAN'AT DARSLARIDA "O'ZBEKISTON RASSOMLARI" MAVZUSIDA RASM ISHLASH METODIKASINI O'RGATISH. In *International Conference on Education, Psychology and Humanities* (Vol. 1, No. 4, pp. 147-151).
8. Sharifjon o'g'li, H. S. (2026, April). ZAMONAVIY CHIZMACHILIK DARSLARINI TASHKIL ETISHDA IJTIMOYIY FALSAFANING AHAMIYATI. In *International Conference on Education, Psychology and Humanities* (Vol. 1, No. 4, pp. 152-160).
9. Kasimova, N. M. K. (2022). Representatives of the Kokan School of Coppersmithing, Glorifying the National Craft. *RegiINTERNATIONAL JOURNAL ON ECONOMICS, FINANCE AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT*, 4(11), 86-90.
10. Qosimova, N. (2022). IN FINE ARTS AND DRAWING LESSONS. USING CASE STAGE EDUCATIONAL TECHNOLOGY." Scienceweb academic papers collection.
11. Qosimova, N. (2022). Goals and objectives of creative thinking in the course of the lesson. *Educational and Pedagogical Sciences*, 14(7), 2167-2170.
12. Nilufarkhan, Q., & Dildorakhan, A. (2022). Theoretical foundations of the history of applied arts of Uzbekistan. In *E Conference Zone* (Vol. 1, pp. 12-13).
13. Solijon o'g'li, Q. B. Carpentry Schools-Applied Art Foundation Of Development. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(11), 945-949.
14. Kasimova, N. M. K. (2022). Representatives of the Kokan School of Coppersmithing, Glorifying the National Craft. *RegiINTERNATIONAL JOURNAL ON ECONOMICS, FINANCE AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT*, 4(11), 86-90.